

אור ישראל

קובץ לעניני הלכה ומנהג

♦ מאנסי ניו יארק ♦
אדר שני תשע"ט ♦ שנה כד גליון ב (עח)

הרב גבריאל ציננער

רב דקהל ומח"ס נטעי גבריאל

זריקת חיסון נגד מחלות מדבקות בהלכה

חנוכה תשע"ט

לכבוד ידידי הרופאים הנאמנים העוסקים במצות רפואה והצלת נפשות, כש"ת כמר ד"ר מרדכי יואל בולמאש נ"י, וכמר ד"ר ישראל צבי דיטשק נ"י, הע"י.

בדבר שאלתכם האם יש חובה ע"פ הלכה לקבל זריקת חיסון (בלשון המדינה "אימיוניזעישאָן שאַט"), להגן בפני המחלה חצבת (בלשון המדינה "מיזעלס", ובאידיש "מאָזלען"), ובפרט בזמנים אלו בעת התפרצות מחלה זו, ויש שרוצים למנוע מלקחתם כמענה שהזריקה יכולה לגרום לנזק, האם יש מקום לחשוש לחששות כאלו.

וכן אודות השאלה אם מותר לפרסם על פתח בית הרופאים שמכאן ולהבא אין מקבלים אנשים שנמנעים מרצונם מלהתחסן נגד מחלת החצבת, או מונעים ילדיהם מלקבל זריקת החיסון, מחשש שהללו יביאו מחלת החצבת לשם, ואז כדי למנוע התפשטות המחלה יהיה מוכרח לחסן כל התינוקות שיגיעו לשם באותו היום, ואפילו תינוק בן יומו, אשר בדרך כלל נמנעים הרופאים מלתת לילדים הרכים פחותים מבני שנה מחמת חששות שונות. וגם יעמידו בסכנה אותם הילדים והאנשים חולים וחלויי מזג.

הקדמה – המציאות

זריקת החיסון נגד חצבת

והנה המציאות של זריקה זו היא, שמאז שהתחילו להשתמש בה לילדים בארצות הברית בשנת תשכ"ג ירדה במהרה התפשטות מחלת החצבת בארה"ב באופן מופלג. המחלה שהיתה פעם מנת חלקם של כמעט כל הילדים נתבטלה כמעט לגמרי בארה"ב בעו"ה, ואחר שנת אלפיים למספרם הכריזה הממשלה שבמשך כל השנה לא נמצאה אף מקרה אחת של חצבת בכל רחבי ארה"ב. אמנם מאז נמצאה פה ושם התפשטות קטנות של חצבת ע"י מי שחזר מחוץ למדינה ולא קיבל זריקת החיסון, אבל בשנה זו היתה התפרצות גדולה בקרב השכונות החרדיות בנוא יארק וגוא דזערזי שהובאו לכאן ע"י כמה אנשים שלא חוסנו, וגרמו לכמה חולים רח"ל, ביניהם גם ילדים. ומה הוכחה גדולה שהחיסון הוא בכלל רפואה בדוקה למנוע חצבת, ומה הן התוצאות כאשר יש אלו שנמנעים בודון מלקבל החיסון.

החששות שהנמנעים חוששים להם

והנה יש מייעוט אנשים שמונעים ילדיהם מלקבל החיסונים טעמים בעיקר מחמת שחוששים שינוזקו ע"י זריקות אלו, ובפרט מעלים הטענה שהזריקות גורמות למחלת "אוטיזם" בילדים, ומראים על איזה מחקרים התומכים בחששות אלו. אבל לעומתם חקרו אחריהם חוקרי רפואה החשובים ביותר בעולם, ונתרבה עליהם המחקרים בחכמה ובמנין ולא מצאו שום קשר בין הזריקה לאוטיזם. אמנם ישנן תופעות לוואי, אך הן

ההנה יש מייעוט אנשים שמונעים ילדיהם מלקבל החיסונים טעמים בעיקר מחמת שחוששים שינוזקו ע"י זריקות אלו, ובפרט מעלים הטענה שהזריקות גורמות למחלת "אוטיזם" בילדים, ומראים על איזה מחקרים

היא יש לגזור תענית, עכ"ל. מבואר שדברי המג"א אודות אבעבועות קאי גם על מאזלין, ודין המאזלין כדין הפאקין, ששתייהם מחלות מדבקות מסוכנות ועל שתייהם צריכים להתענות. ולפי זה גם דברי השל"ה להבריה הילדים קאי גם על מאזלען.

וכדאי הם דברי חכמים כדרכונות שכתב השל"ה בשער האותיות אות דרך ארץ ד"ה עוד הזהירו, להביאם במלואם, וז"ל, אני תמה אודות מכת אבעבועות קטנות ההולכת בין התינוקות, הנקרא בלאטר"ן בלשון אשכנז, בר מינן, למה אין נזהרין להבריה התינוקות ולצאתם מן העיר, ובדאי עתידים האבות ליתן דין על מיתות יונקי שדים שלא חטאו, וגמולי חלב שלא פשעו, שמתו בחולי זה, ולא חשו אביהם להבריחם. על כן כל איש ירא אלהים יהיה ירא וחרד על כל צרה שלא תבוא. וכל אלו הדברים שהם שמירת הגוף, הם בכלל האזהרה של השמר לך ושמר נפשך מאד (דברים ד' ט'), והוא גם כן מדרך ארץ לשמור הגוף שהוא תיק ונרתיק הנשמה כדי שיהיה כסא לנשמה.

וראה בניירות שמשון על המג"א שם שכתב שזה דוקא כשילדים מתים אז צריכים לברוח, והובא בארחות חיים (ספינקא) אות ד'.

וראה מזבח אדמה סי' תקע"ו שכתב, ולענין הוירגואילה (אבעבועות) ושארמפיון שאין מתענין נראה דסמכו במ"ש מרן בש"ע סימן זה ס"ב, דאין נשים וקטנים וזקנים כו', א"כ נראה דדבר שהוא לתשושי כח אין זה דבר דמתני', וכל שלא אמרו רז"ל אין מתענין וכו'. גם בחולי הוירגואילה וחולי הסארנאן[פיון שכתב המג"א סק"ג דיש לגזור כו', הנה כת הקודמים לא נהגו כלל פעה"ק, ולא שמעו מעולם דבר זה שגזרו תענית ציבור על כך, ונראה דסמכו על מ"ש מרן ונשים וקטנים כו', והובא במחזיק ברכה בקונטרס אחרון סי' תקע"ו סק"א.

וראה בא"א מבוטשאטש תנינא או"ח סי'

קלות, ותופעות לוואי חמורות כגון תגובה אלרגית (אלערגישע רעאקציע) חמורה הן בגדר מילתא דלא שכיחא (כמו אחד במיליון), או שאינם חמורים כל כך. על כן המעלות שבחיסון הן פי כמה מן החסרונות שבו, ויש לחייב את כולם ליתנן לילדיהם, כי בזכות השימוש בחיסונים בילדים הצליחו בעז"ה למנוע ואף לעקור לגמרי מחלות ומגיפות רח"ל שהיו מצויות בילדים (געפאקט און געמאזלט) במשך הדורות. ולמעשה כך דעת כמעט כל הרופאים וכל הפרופסורים שנחוץ מאוד ליתן לילדים חיסונים אלו כדי למנוע מחלות, וכן מורים כל מוסדות הבריאות מטעם הממשלה בארה"ב ובאירופה ובארה"ק, והרופאים הראשיים מטעם הממשלה, שיש לתת לכל הילדים.

ענף א – חצבת היא מחלה מסוכנת

אבעבועות וחצבת (פאקין ומאזלען) בדברי הפוסקים כמניפה מסוכנת

והנה מחלת החצבת היא מחלה המתפשטת במהרה יותר ממחלות מדבקות אחרות, ויש לבאר גדרה בהלכה. וכאשר מעיינים בדברי הפוסקים מצינו שהחשיבו את מחלת החצבת כמחלה מדבקה מסוכנת מאד, והרבה מזכירים מחלת ילדים זו שוה בשוה יחד עם מחלת אבעבועות שהמיתה רכבות ילדים.

דהנה בשו"ע סי' תקע"ו ס"ה פסק, וכן מתענים על החולאים. וכתב מג"א סק"ג וה"ה כשאבעבועות פורחים בתינוקות ומתים יש לגזור תענית, וכבר חיבר הגאון מוהר"ר משה סליחה על זה, ובשל"ה כתב דכל אחד יבריה בניו מן העיר בעת הזאת, ואם לא עשו זאת חייבין בנפשותם. וכ"כ א"ר סק"ד, מאמר מרדכי סק"ג, מ"ב סקי"ד, וכה"ח סק"ז.

וראה בפמ"ג א"א סק"ג, שכתב על דברי המג"א הנ"ל, פאקין או מאזלין דמכה מהלכת

שהמחלה תיעקר מן העולם, כי הנסיון הוכיח שאם רבים מפסיקים ליתן החיסון לפני עקירת המחלה לגמרי היא חוזרת במהרה.

האם בזמנינו אין החצבת עוד בחוקת סכנה

ואם תאמר שבזמנינו נשתנו הטבעיים, ובזמנינו אין מתים מחצבת כמו שהיו מתים בדורות הראשונים. והגם שכיום לא נמצא עדיין תרופה לחצבת והמקבלו צריך להמתין עד שמתרפא מאליו כמו בימים ההם, אבל בשביל ההסתבכויות החמורות המצויות לבא בעקבות החצבת כגון דלקת הריאות, לזה יש לנו היום תרופות ב"ה, ואין מתים ממחלה זו כמו בימים ההם, לכן אין צורך לקבל כלל החיסון להתגונן בפני מחלה זו, אפילו אם בשביל מניעה זו תחזור ותתפשט המחלה בינינו כבימי קדם, לא איכפת לך.

אמנם טעות היא, שהרי חוקרי רפואה מעידים שגם בזמנינו אחד או שנים מכל אלף חולי חצבת מתים, ועוד אחד מאלף מקבל נזק מוחי חמור. וכן שמעתי גם בשם רבני העדה החרדית שמביאים כן בשם מחקרי הרפואה.

אף באין אחד באלף מת דינו כסכנה

וראה במג"א סי' ש"ל סק"ג שמביא להלכה דברי המ"מ בהל' שבת פ"ב הי"א, שלגבי יולדת לכו"ע בכל מה שיכולין לשנות משנין, מפני שכאב היולדת דברים טבעיים הם, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות. וכ"כ שו"ע הרב סי' ש"ל ס"א ומ"ב סק"ה, והוסיף המ"ב שכ"כ גם המאירי, והוא במאירי שבת דף קכ"ח ע"ב ד"ה יולדת שכתב ואעפ"י שבשאר חולים אין צריך שינוי, יולדת שאני שרובן אין בהן סכנה, (ולנוסח אחד שם: שרובן אין בהם כל כך סכנה).

מבואר שאף במקום שאין אחד מאלף מת והוא גם דבר טבעי כמו ביולדת, וגם לרוב אין מזה סכנה, עכ"ז נחשב עדיין לסכנה שכדאי בשבילה לחלל את השבת. אלא שבזה כל מה

ר"מ שדן מדוע אין חיוב פרישה כשמיחוש שקורין פאקין או מאזלין בין ילדים ח"ו, ומבאר בדרך לימוד זכות כיון שהוא מה שאין הגדולים בזה באחריות. עכ"פ מבואר מדבריו איזו צרה היתה מחלת המאזלען.

וראה בשו"ת מהר"ם שיק אה"ע סי' ל"ב שכתב בתוך דבריו, האמת הוא כן, שהתינוק בימים האלו צריך השגחה יתירה, משום דאז הוא עלול למיני תחלואים של ילדים השכיחים כגון פאקין ומאזלע"ן ר"ל, ולזה צריך השגחת והשתדלות האם להשגיח בעין פקידה להאכילם מזונות קלים וטובים הראויים להם לפי העת, ואת זה קראו חכז"ל מסמוס ביצי וחלב, עכ"ל.

סגולות להגן מפני דבר ה"מאזלען"

ובספר דרך משה ליום התשיעי כתב, על כן אהובי אחי ורעי, אם תרצו להציל עצמכם מן הדבר בר מינן, וגם בניכם הקטנים שלא ימותו ח"ו במיתות משונות שקורין פאקין מאזלין שזו ג"כ מין דבר ר"ל, מנעו עצמכם מן ההגיו"ן, ר"ל שלא תדברו ח"ו בבית הכנסת שום דבר בטל. והובא בספר רב ייבי במורה מקדש.

וראה ספר זכרון לראשונים (קליינמאן) במדור עבודת לוי דף מ"ו ע"א אות ז', אודות הרה"ק מברדיטשוב זי"ע, שפעם אחת שבת בעיר מיקולייאב, ושררה אז שם מחלת המאזלין בקרב הילדים ר"ל, ונתכבד על ברית מילה בסנדקאות, ובשעת הברית מילה אמר הנה מהות המאזלין הוא מין צרעת ר"ל, וקיי"ל מילה דוחה צרעת (נדרים דף ל"א ע"ב). ומאז פסקה המחלה ונתרפאו כל הילדים.

וא"כ חזינן שמחלה זו היא מכה מהלכת חמורה, וממילא פשוט לכל בר דעת שאם יש אפשרות לקבל חיסון נגד זה, שיש למהר לקבלו בשביל נפשו ונפש בניו ובני קהילתו.

ואף בזמנים שאין מחלה זו כל כך מצויה בינינו יש להמשיך ליתן החיסון לילדים עד

האמצעים אף כנגד חיה רעה ולסטים ונהר זועף להצלת הזולת.

וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות ל"ת רצ"ז, הזהירנו מלהתרשל בהצלת נפש אחד כשנראהו בסכנת מות או ההפסד, ויהיה לנו יכולת להצילו, כמו שהיה טובע בנהר ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו, או יהיה לסטים משתדל להרגו ונוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזק, עכ"ל. הרי שהתנה שיש למציל את היכולת להציל, ואז עובר על לא תעמוד אם לא השתדל להציל. וכ"כ הרמב"ם לדין זה בהל' רוצח פ"א הי"ד, והביאו הטור בחו"מ סי' תכ"ו.

ובהגהות מיימוניות דפוס קושטנטינא על הרמב"ם הל' רוצח שם כתב, עבר על לא תעמוד כו'. בירושלמי מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה, עכ"ל. והכסף משנה על הרמב"ם שם ובב"י על הטור שם מביא דברי הגהות אלו בשם הירושלמי שאפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב. וביאר, ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי, הוא ספק, עכ"ל הכס"מ.

הרי שלדבריו על המציל לקחת על עצמו סיכונים של ממש בכדי להציל את חברו מסכנה יותר גדולה. וכנראה שמחויב לנסות ולהציל אף ביש חשש שהוא עצמו ייפגע וימות, וממילא אז גם לא יצליח בהצלתו.

ובשו"ת חות יאיר סי' קמ"ו בהשטות הביא ראייה לירושלמי זה מגמרא דידן בבבא מציעא דף ס"ב ע"א בברייתא, שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב. דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא ר' עקיבא ולימד, וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבריך. ומזה הביא החו"י ראייה, דדוקא התם שאם ישתו שניהם ימותו ודאי, משא"כ בספק יש לומר ישתו שניהם ולא ישתה הוא לבדו וימות

שאפשר לעשות בשינוי צריכים לעשות בשינוי, אבל היכא דלא אפשר יכול לעשות בלי שום שינוי אף בחילול שבת דאורייתא.

א"כ כיון שמחלת החצבת גורמת לחולאים חמורים ואף למיתה, החולה בה הוא בגדר חולה שיש בו סכנה, ולכן פשוט שצריכים לקבל החיסון נגד מחלה זו. ואם אינו חושש לעצמו יחוש לנפש בניו, וכלשון השל"ה הקדוש, עתידים האבות ליתן דין על מיתות יונקי שדים שלא חטאו, וגמולי חלב שלא פשעו, שמתו בחולי זה, ולא חשו אביהם להבריחם. ובפרט לילדים חולים וחלושי מזג שמטעמי רפואה אסור להם לקבל החיסון, והוריהם חוששים לנפש בניהם, שמא ח"ו יתדבקו ע"י אלו שלא קיבלו החיסון בזדון, וימותו.

ענף ב – הכנסת עצמו לסכנה בשביל הצלת אחרים

לא תעמוד על דם רעך, אם עליו גם להסתכן בשביל הצלת הזולת

והנה אפילו אם נניח שיש להחשיב החששות להינזק מן החיסון לספק גמור, יש מקום לומר דאיכא חיוב, ולכל הפחות מצוה, להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת אחרים, ובנידון דידן הצלת כל הציבור כולל את עצמו, ממכת דבר. לכן יש לו לקבל ולהניח לבניו לקבל את החיסון נגד החצבת כדי למנוע התפשטות המחלה, ובפרט להציל חולים רבים וחלשים ונשים מעוברות שמטעמי בריאות אסורים להתחסן שח"ו לא ימותו או ינזקו מן החצבת.

והנה התורה כבר קבעה את החובה להציל בפרשת קדושים (ויקרא י"ט ט"ז) לא תעמוד על דם רעך. וחכמים בתורת כהנים למדו מכאן, מגין אם ראית טובע בנהר, או לסטים באים עליו, או חיה ראה באה עליו חייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך. מכאן שחובה מהתורה לנקוט בכל

מאבריו בודאי אינו מחויב ורק מדת חסידות יש.

אף לאומרים שלא ליכנס לסכנה להצלת הזולת אין לשמור עצמו יותר מדי

והסמ"ע סי' תכ"ו סק"ב הביא דברי הגהות מיימוניות הנ"ל בשם הירושלמי, וכתב, גם זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל, ובזה יש לומר כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן משום הכי השמיטוהו גם כן, עכ"ל.

ובפתחי תשובה סק"ב כתב על דברי הסמ"ע, ועיין בספר אגודת אזור מהגאון מהר"ם זאב זצ"ל שכתב טעם נכון מה דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו דברי הירושלמי בזה, משום דס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בהא ע"ש. ושם בסוף הספר בהשמיטות הביא בשם הרדב"ז ח"ג סי' תרכ"ז שכתב כן בפשיטות דספיקא דידה עדיף מודאי דחבריה, והוא ז"ל כתב על זה, אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו סוף פרק אלו מציאות דף ל"ג גבי שלך קודם לכל אדם, שכל המדקדק בעצמו כך סוף בא לידי כך, וכ"ה בשו"ע (חו"מ) סי' רס"ד ס"א, ע"ש.

וכ"כ ערוך השלחן ס"ד, הפוסקים הביאו בשם ירושלמי דח"ב אדם להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חבריו. והראשונים השמיטו זה מפני שבש"ס שלנו מוכח שאינו חייב להכניס את עצמו. ומיהו הכל לפי הענין. ויש לשקול הענין בפלס, ולא לשמור את עצמו יותר מדי, ובזה נאמר ושם אראנו בישיע אלוקים, זהו ששם אורחותיו, וכל המקיים נפש בישראל כאילו קיים עולם מלא.

ודברי האגודת אזור הוא בדרושים דרוש א' לחודש אלול (דף ג' ע"ב) שהביא ראה מתוס' מס' נדה דף ס"א ע"א ד"ה אטמרינכו שהבבלי חולק על הירושלמי, (ועיי"ש בהשמיטות בדף ל"ח ע"ב). וכן בשו"ת יד אליהו מלובלין סי' מ"ג כתב להביא ראה זו

חבירו ודאי, ואם כן מחויב לכנוס לספק נפשות אפילו בספק הצלה. וסיים על זה בוצ"ע.

וראה גם בפסקי הריקאנטי סי' ת"ע שכתב וז"ל, אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ לך אבר אחד שאינך מת ממנו, או אמית ישראל חבירך, יש אומרים שחייב להניח לקצץ לו האבר הואיל ואינו מת.

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרכ"ז (אלף נ"ב) כתב שאינו רואה טעם לדין זה אלא מדת חסידות, ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה, ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה, דספיקא דידה עדיף מודאי דחבריה.

אמנם הרדב"ז בח"ד סי' רי"ח ללשונות הרמב"ם, על הרמב"ם הל' רוצח שם כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד, כתב וז"ל, איירי במי שיכול להציל להדיא בלא שיסתכן המציל כלל, כגון שהיה ישן תחת כותל רעוע שהיה יכול להעירו משנתו, ולא העירו, או כגון שיודע לו עדות להצילו עבר על לא תעמוד על דם רעך. ולא זו בלבד, אלא אפילו יש בו קצת ספק סכנה, כגון ראה אותו טובע בים, או לסטים באים עליו, או חיה רעה, שיש בכל אלו ספק סכנה, אפילו הכי חייב להציל וכו', והכי איתא בירושלמי. ומכל מקום אם הספק נוטה אל הודאי, אינו חייב למסור עצמו להציל את חבריו. ואפילו בספק מוכרע אינו חייב למסור נפשו, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דידה סומק טפי, אבל אם הספק אינו מוכרע אלא נוטה אל ההצלה, והוא לא יסתכן ולא הציל עבר על לא תעמוד על דם רעך.

ולכאורה דברי הרדב"ז נראים סותרים זה את זה, אמנם נראה שהרדב"ז קובע חילוק ברור בין ספק הנוטה אל כשלון ההצלה או שהוא ספק השקול לבין ספק הנוטה להצלחת ההצלה, שבספק סכנה הנוטה להצלה חייב להכניס עצמו כדי להציל חבריו, ובספק שהוא שקול, וכ"ש אם נוטה לכשלון, המכניס עצמו לזה הרי הוא חסיד שוטה. ולהפסיד אחד

כיו"ב הנודע ביהודה תנינא חיו"ד סי' ר"י שאע"פ שמותר לנתח מת לצורך לימוד רפואי, שמא יוכלו להחיש רפאות תעלה לחולה מסוכן הנמצא לפנינו והוא נגוע באותה מחלה של הנפטר, דספק פיקוח נפש דוחה איסור ניוול המת, מ"מ כשאין חולה לפנינו שמסוכן באותה מחלה, אלא שהרופאים רוצים לנתח המת ללמוד ולהבין טיב המחלה כדי להמציא רפואה לכשיבוא חולה כזה לאחר מכן, לא חשיב אפילו ספק פקוח נפש בכה"ג, ואסור לנתח המת, שאל"כ יהיה מותר לעשות כל מלאכת רפואות בשבת, שחיקת ובישול סממנים והכנת כלי איזמל להקזה ולניתוח, שמא יזדמן היום חולה מסוכן הזקוק לכך, אלא ודאי שאין זה נחשב אפילו ספק פקו"נ, ע"ש. וסיים, ודון מינה ואוקי באתרין, דלא חשיב בכה"ג אפילו ספק סכנה.

ליכנס לסכנה עבור הצלת הכלל

עוד נקודה יש לדון, שכאן אין הדין אודות יחיד המכניס עצמו לסכנה (היינו לצד שזה נחשב בגדר סכנה) כדי להציל יחיד אחר, אלא כאן מדובר בהצלת הכלל. והנה, האור שמח על הרמב"ם הל' רוצח פ"ז ה"ח כותב, הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם כו', אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו אינו יוצא משם לעולם כו' התיר עצמו למיתה. ומבאר האור שמח, הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא, הלא פקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה, ומכל שכן פקוח נפש דכל ישראל, ואסתר תוכיח. רק דנגד הטבע אין לנו להוסיף אחרי מצות יוצר הטבע, חוקר כליות ולב, הוא אמר כי אם יחס לבב הגואל להרגו אין לו משפט מות, תו אין יכולים בית דין להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבריו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות, שהובא בכסף משנה פרק א' (דהלכות רוצח הי"ד) דחייב להכניס עצמו בספק סכנה, ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעיין היטב בו, עכ"ל.

שא"צ להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת אחרים, מתוספות בנדה (שם) הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דר' טרפון, אמרו ליה לטמרינן מר, אמר להו היכי נעביד, אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו, הא אמור רבנן האי לישנא בישא אף על גב דלקבולי לא מיבעי, מיחש ליה מיבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו. וכתבו התוס', פירש בקונטרס ושמה הרגתם ואסור להצילכם. ובשאלות דרב אחאי גאון פירש, שמה הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך, והיינו מיחש מיבעי ליה, שיש לחוש ללשה"ר להאמינו לגבי זה שיוהר שלא יבוא לו הפסד ולא לאחרים, עכ"ל. הרי שלא רצה לסכן עצמו עבורם, אף שמסתמא לא היה אצלו רק ספק סכנה אם יודע למלכות, דמסתמא היה יכול להתנצל שאינו יודע שהרגו, והם היו בודאי הצלה אילו הטמינם, עכ"ז לא רצה להטמינם מספק. ובשו"ת בית יעקב בסי' ק"ז הוציא פירוש התוס' מפשטו, ולא דק, עכ"ל.

החיתר לנרב בליה להצלת נפש אחת

ועי' שו"ת יביע אומר ח"ט חו"מ סי' י"ב אות י' שדן אם מותר לתרום כליה אחת מכליותיו להציל חולה שיש בו סכנה שנתקלקלו כליותיו, שבשו"ת מנח"י ח"ו סי' ק"ג כתב שלדבר"ז בח"ג סי' תרכ"ז שהמכניס עצמו בסכנה בשביל הצלת חבריו נקרא חסיד שוטה, יהא אסור לתרום כליה, דהא איכא בזה סכנה בניתוח של הבריא, וגם להבא על החסרת הכליה שלו. ועל זה כתב היב"א, אולם לפי האמור נראה שאין לחוש לסכנה שבעצם הניתוח, שאין הסיכון בזה אלא אחוז קטן מאד. וגם לענין הסכנה בחסרון הכליה של הבריא להבא, נראה שאין לחוש בזה, הואיל ובעתיד הקרוב לא קיים שום חשש סכנה, כאשר הנסיון הורה, אין לנו לחוש שמה לאחר זמן יארע חולי דוקא באותה כליה הנשארת לתורם, כיון שהחשש הוא רחוק מאד, ולא חשיב אפילו ספק סכנה. וכמ"ש

התפשטות המחלה בתקופה לעקור המחלה לגמרי מן העולם צריכים שכולם (ולפחות כמעט כולם) יקבלו את הזריקה, א"כ מגדרו של עולם ותיקונו שכל אחד יקבל את הזריקה. שהרי אם כולם יפסיקו לקבל הזריקות, תחזור המחלה להיות מצויה מאד כמו שהיתה לפני הזריקה, ותוצאותיה מי ישענה.

שומר מצוה לא ידע דבר רע

וראה עוד בצי"א שם אות י"א שכתב, דהגר"ח פלאגי ז"ל בספרו נשמת כל חי שם (סי' מ"ט) מקום דיונו הוא על רופא חולים, שבזמן מגפה בר מינן היה רופא לנגפים במגפה, ורוצה לבוא ולהכנס בבית הכנסת, והיחידים מעכבים בידו שלא להכנס שהם יראים שמא יתנגפו בנוגע אליו, וכל מה שדן הוא רק זה אם יכולים לעכב עליו, אבל אינו עולה על דעתו כלל לדון בקשר לרופא עצמו אם מותר לו להסתכן בריפוי חולים אלה, ומשמע שהיה פשוט בעיניו הדבר שרופא מותר. ועוד זאת מסיים שם אפילו על שאר בני אדם, דמ"מ נראה ודאי, דמי שאינו בורח מדבר באוכל יהלוך וכו', הרי לגבי ידידיה איכא מצוה בקור חולים ולקבור מתים וכדומה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ורבים מיראי השם עושים כסדר הזה ואינן ניזוקים כלל, ולא תאונה עליהם רעה ויאריכו ימים ושנות חיים עי"ש. ועוד ראיתי בהשמטות של הספר שם מה שמביא בשם רבינו האר"י ז"ל שכתב דיוכל לבקר אפילו במגפה בהיותו עומד ולא יושב הולך ובא, וכן מעיד שם דגם בעירו איזמיר נוהגים שלוקחים אנשים מיוחדים בשכירות לזה, וגם נוהגים כמה אנשים יראים את ה' להטפל בזמן מגפה לבקר את החולה ולהשתדל ברפואתו בגופן ובממונם וכו', ועל הרוב לא אירע נזק להם ושומר מצוה לא ידע דבר רע, עי"ש.

לפי זה יש לדמות לכך קבלת הזריקה כדי למנוע מחלה מדבקת מעצמו ומאחרים, הוא בגדר שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואין

וכך הוא גם כותב בספרו על התורה משך חכמה פרשת שמות (ד' י"ט) על הפסוק ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרימה, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, מוכח דאם היו חיים המבקשים את נפשו לא היה צריך לילך להוציא בני ישראל ממצרים, אף על פי שכל ישראל צריכים אליו, אינו צריך להכניס עצמו בסכנה. הרי שלדעת האור שמח אין לאדם לסכן עצמו אפילו עבור הצלת כלל ישראל.

אמנם בעל הכלי חמדה פרשת פנחס כותב, במחילת כבוד תורתו הרמה לא דיבר נכונה, שנראה ברור שחובה להכניס עצמו בספק סכנה להצלת ישראל, והאור שמח עצמו הוכיח מאסתר להיפוך, ואף פנחס סיכן עצמו בהריגת זמרי להצלת כלל ישראל, וזה ברור, עי"ש.

מגדרו של עולם ותיקונו שעל הרופאים ליכנס לסכנה למנוע אנדרלמוסאי

ואף אם נימא שחששות הנזק מן הזריקה אינם בגדר חשש רחוק, אלא בגדר ספק גמור, ג"כ יש מקום לחייב את כולם לקבלם, כיון שזהו מתיקון העולם למנוע מחלה מדבקת. דעיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' י"ז פ"ה אות ח', שכתב וז"ל, יש לומר דברופא מכיון שזהו גדרו של עולם ומנהגו שהרופא המכיר במחלות ובנגעי בני אדם מגיש להם העזרה הדרושה, ואם לא כן תבוא אנדרלמוסאי גדולה בקרב החולים והבריאים גם יחד, א"כ על כגון דא מכיון שנוהג כמנהגו של עולם ותיקונו אין בסיכנונו זה כדי לרפאות החולים בכדי להחשיבו כמכניס את עצמו באיסור בסכנה בכדי להציל חבריו. ואולי לזה המכוון גם הוראת אותם הגדולים אשר הורו בשעת אנדרלמוסאי של דבר וכדומה ל"ע שלא ימנעו בכלל את עצמם מלהגיש עזרה לנגועים בגלל חשש התדבקות, כי זהו מתיקונו וישובו של עולם, ומאן דיטפל יטפלו בו, עכ"ל.

ומזה יש ללמוד לנידון דידן, שכדי למנוע

בחול מכ"ש ביוה"כ. וכ"כ שם באלף המגן סק"ז בשם הפוסקים וז"ל, אבל אותן אנשים שמדמים בעצמם שיודעין ואינם יודעים בין ימינם לשמאלם אין לסמוך עליהם אפי' בחול לענין סכנת נפשות, ומכש"כ ביוהכ"פ. וכ"כ מ"ב סי' תרי"ח סק"י.

ולפי המבואר שהטור והשו"ע ס"ד שפסקו שכששני רופאים אומרים צריך מאכילים אותו אע"פ שמאה רופאים אומרים אינו צריך, וגם אין בקיאות מכריע, זהו דוקא להקל ביוה"כ דספק נפשות להקל, אבל להכריע בין הטיפולים ודאי הולכים אחר רוב ואחר יותר בקיאים.

וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' של"ו ס"א, נתנה התורה רשות לרופא לרפאות, ומצוה היא, ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה, אא"כ הוא בקי ולא יהא שם גדול ממנו, שאם לא כן הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין חייב בתשלומין אפילו אם הוא בקי, ואם ריפא ברשות ב"ד טעה והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ומקורו בתורת האדם ענין הסכנה שם המוכב בטור שם.

וערוה"ש ס"ב כתב ויש לו רשות מב"ד, והאידנא צריך להיות מוסמך מהממשלה שיש לו רשות ליתן רפואות לחולאים וגם לא יהא שם גדול ממנו, שאל"כ כשהזיק הרי הוא שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות ב"ד והממשלה חייב בתשלומין, אפילו הוא בקי, אם החולה נתנוק על ידו וצריך להוציא ממון על רפואות.

ובסעיף האחרון של השו"ע, בחו"מ סי' תכ"ז ס"י, נפסק, כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם, ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות. והנהדר מהם, עליו תבוא עליו ברכת טוב, עכ"ל.

לחשוש מן הנזק הרחוק שאולי עלול לבוא מזה.

ענף ג – החובה ע"פ תורה לשמוע לרופאים

הולכים אחר גדול בחכמה ואחר רוב בקיאים

הטור בס"י תרי"ח לגבי חולה ביום הכיפורים כשיש חילוקי דעות בין הרופאים אם יכול לצום מביא, איכא מאן דאמר יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות ורופאים שאינן חכמים כל כך הולכין אחר הבקיאות. ואינו נראה להרמב"ן (תורת האדם ענין הסכנה), אלא כיון שכולם רופאים ויודעים במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים, ומכל מקום במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו אם אומר שצריך אפילו במקום שנים. ומדברי הרמב"ם (הל' שביתת העשור פ"ב ה"ח) ז"ל יראה שהולך אחר רוב דעות ואחר בקיאות הרופאים, ולא נהירא אלא כדפירשתי, עכ"ד. ועיי"ש בב"י ובדרכי משה אות ב' ובב"ח שמבארים שהטור פסק שאין הולכים אחר רוב דיעות, ותרי כמאה להקל, זהו רק ביוה"כ דספק נפשות להקל.

וכ"כ לבוש ס"ג ומג"א סק"ה שאם אחד מופלג בחכמה חוששין לדבריו להאכילו אפילו שנים אומרים אינו צריך. וכן מבואר במטה אפרים סי' תרי"ח ס"ג לענין חולה ביום הכיפורים וז"ל, שאם אותם המרובים שאומרים אינו צריך הם בקיאים יותר, והם גדולים בחכמה ובמנין נגד האומרים צריך, ויש בהם מופלג בחכמה, חוששין להם ואין מאכילים אותו. ושם באלף למטה סק"ו כתב, ואף שאומר שמכיר החולי, אם הדעת נותנת שזה אין לו ידיעה בחכמת הרפואה, ורחוק שיכיר החולי אין סומכין עליו, שכן נמצא אנשים שמדמים בעצמם שיודעים והוגים דעות כדת מה לעשות, ולא ידעו ולא יבינו בחשיבה יתהלכו, ואין לסמוך עליהם אף

הרופא חייב להשתדל לרפאות אע"פ שיש אפשרות שיטעה

וכתב הרמב"ן בתורת האדם ענין סכנה, וז"ל, ושמע מינה כל רופא שיודע בחכמה ומלאכה זו חייב הוא לרפאות, ואם מנע עצמו הרי זה שופך דמים וכו'. רב פפא לא שביק לה לברתיה למפתח ליה בועיה, דלמא חביל ביה והויא ליה שגגת איסור וכו'. והשתא תמיהא, אם כן לא נתעסק בקי ברפאות כלל דלמא טעי והוה ליה שגגת סיף. ועוד מאי שנא בן בהקזה דאביו ומ"ש אחר בהקזה דחבירו, דהתם נמי דילמא מזיק ליה שכמה דברים של סכנה תלוין בהקזה. ועוד אם נחוש לרופא, אף החולה יחוש לעצמו, שאם מרפאין אותו בסממנין והוא אוכלן בכוס של עיקרין ושתה אותן שמא טעו בחולי או ברפואה ונמצא שהמית עצמו, שטעותן של רופאים סם המות הוא, ונמצא שאף החולה עצמו בא לבית הספק. ויש לומר כיון שניתנה רשות לרופא לרפאות (ברכות דף ס' ע"א), ומצוה נמי היא דרמייה רחמנא עליה, אין לו לחוש כלום, שאם מתנהג בהן כשורה לפי דעתו אין לו ברפאות אלא מצוה דרחמנא פקדיה לרפויי, ליביה אנסיה למיטעא וכו'. ולהאי טעמא גבי הקזה כיון דחבלה גופה לרפואה היא, מותר לבן להקזי דם לאביו, דבנו ואחר שוין הם בכך, אם הקזה זו רפואה היא לו, לשניהם מותר ולשניהם מצוה. ואם טעו והמיתו, לשניהם עונש שגגת מיתת ב"ד. ועובדא דרב פפא ומר בריה דרבינא לא פליגי אפשטא דבעיא דפשטו רב מתנא ורב דימי להתירא. אבל רבינו הגדול ז"ל [כתב] איבעיא להו בן מהו שיקזי דם לאביו, ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא וכו'. ואפשר לומר כן, דאע"ג דמכה אדם לרפואה פטור, ומצוה דואהבת לרעך כמוך הוא, אפ"ה כיון דאיכא אחרינא לא שבקינן לברא למעבד הכי, דלמא חביל ביה טפי ממה שהוא בדרך הרפואה והוה ליה שגגת חנק, אבל למיתה לא חיישינן לא בכך ולא באחר,

משום דעל כרחו הצריכן הכתוב לרפאות ואין לך ברפואות אלא סכנה, מה שמרפא לזה ממית לזה, עכ"ל. והובא בב"י יו"ד סי' רמ"א ובש"ך סי' של"ו סק"א. מבואר כיון שניתנה רשות לרופא ומצוה נמי איכא אין לו לחוש לכלום, וזהו דרך התורה.

אפילו אם הרופא טעה והצריך לאכול ביוה"כ אי"צ כפרה

שו"ת בנין ציון החדשות סי' כ"ה, על אשר ראיתי כי עוד לא שקטה נפשו הטהורה ותפעם רוחו בקרבו שלא יכול להתענות ביוה"כ"פ וכו', ולמה זה ידבר כדברים האלה אשר כתב במכתבו היקר וד' הטוב יכפר וכו', ואשר כתב שמא הרופאים טעו ולא היה בא לידי התענית לידי סכנה ח"ו, הלא ידוע למעכ"ת נ"י מה שמבואר בפוסקים ונפסק בשו"ע שאפילו החולה אומר בבירור שאינו צריך והרופא מסופק, מאכילין אותו, כ"ש בזה שהרופאים אמרו בבירור שצריך, שהיה אז חיוב גמור לשמוע לדבריהם, עכ"ל.

סומכים על רופא דלא מרע נפשיה אף בלא עבידא לגלויי

וראה בשו"ת אבני נזר יו"ד ח"א סי' ס"י רל"ה, נראה לסמוך בזה על הרופא שאמר שיש לה ראנע שממנה יוצא דם עם מאטעריע, אף דבשו"ע סי' קפ"ז דאין לסמוך על רופא עכו"ם, הנה הדבר מוקשה מהא דסי' קנ"ה דמותר להתרפאות מרופא עכו"ם מומחה דלא מרע נפשי'. וכבר פלפל בזה בחת"ס והעלה דשאני בהא דסי' קפ"ז שהרופא עצמו ריפא אותה עביד להתפאר עצמו שריפא אותה בטוב. ואמנם לכאורה יש לפקפק בנידון דידן שאין הדבר עשוי להתברר שקרו. אך בר"ן פרק אין מעמידין תגר לא מרע נפשי' אפי' ליכא למיקם עלי', עיי"ש. וה"ה ברופא מומחה לענין לא מרע נפשי' לאו משום דעבידא לאגלווי אתו עלה וכו', ועל כן סמכינן על רופא מומחה שאמר שמחמת מכה בא, עכ"ל.

מצות הכורא לשמור הוראות חכמי הרופאים

וכדאי להעתיק מכתב מהגה"ק רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל מייסד תנועת המוסר, בספרו אור ישראל מכתב כ"ב, וז"ל, ולזאת לכל עת ולכל חפץ זמן, כעת אשר המחלה הלזו נראתה בארץ ר"ל גם בפה, זאת תורת האדם, וזה שכל הישר, לבלי לפחד ממנה מאומה, כי מה הוא חיי האדם בכל האופנים, כי מי יודע אם יכשר דרכו. וגם לשמור ההנהגה את אשר יורונו חכמי הרופאים, אשר לאור דבריהם נלך גם עפ"י הדת, ולהקים על חיי עוה"ז לטוב ומטיב. והנסיון הורנו כימים חולפים אשר גברה ר"ל המחלה למאוד, כי כל אשר נשא שכמו לסבול עול הנהגת הרופאים באכילתו כו' כחכם ולא ככסיל, לא נראה בו נגע ומחלה ר"ל.

ובעיונים מביא שם (מהדורת לויכטר) על זה, שמסופר על הרופא של רבינו זי"ע שאמר שהוא מכיר רק אדם אחד שרוצה באמת להבריא, ושמו הרב ליפקין, כי הוא היחידי שמילא לגמרי אחרי הוראות הרופא.

ענה ד – אין לחשוש להיזקים דלא שביחי ודרשו בו רבים

כיון דדרשו בו רבים שומר פתאים ה'

עיין בשו"ת צמח צדק חלק אהע"ז סי' י"א אות ח' כתב, גם עפמ"ש בתה"ד סי' ר"י משום כיון דדרשו ביה רבים שומר פתאים ה' אף שכתב שצ"ע אם תלמיד חכם יסמוך על זה היינו היכא דהוא חשש גמור. מה שאין כן כשבלא"ה יש להקל מצד שהוא ת"ח אף ש"ל שמה אינו תלמיד חכם כדבעי. ועוד דרב כהנא מחמיר על זה. יספיק הטענה דשומר פתאים ה'. ולפע"ד ראיה מיבמות פ"ק י"ב ב' וחכ"א זו וזו משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו שנאמר שומר פתאים ה'. ומי לא איירי בבת תלמיד חכם היודעת היטב ואף על פי כן אמרינן על זה שומר פתאים ה' וכן פ"ח

דיבמות דף ע"ב א' לענין מילה ביומא דעיבא וביומא דשותא אמרינן והאידינא דדרשו ביה רבים שומר פתאים ה'. ומשמע ודאי דאף תלמיד חכם היודע מזה יוכל לסמוך ע"ז. ועי' בב"י ב"ד ה' מילה סי' רס"ב בד"ה גרסינן בפרק הערל כו' דהריטב"א והנ"י סבירא להו דמאן דלא בעי למימהל ביומא דעיבא הרשות בידו ושפיר דמי שלא לסמוך על שומר פתאים ה'. ומדברי רבינו ירוחם נראה שאין הרשות בידו וגם להריטב"א רק הרשות בידו. אבל רשות גם כן לסמוך על שומר פתאים. וראיתי ביש"ש ביבמות פרק הערל סי' ד' שאין נראה לו הוראת הנ"י בשם הריטב"א האידנא שאין אנו בקיאים ביומא דעיבא כולי האי ואין פתאים גדולים יותר ממנו עכ"ל. ופסק למול בשבת ואפילו ביומא דעיבא והנה כמ"כ פ"ק דיבמות דף י"ב ב' גבי שלש נשים משמשות במוך פרש"י מותרות לשמש במוך. אבל שאר נשים אסורות. והיינו משום דמיירי דבשעת תשמיש המוך הוא שם. ור"ת מפרש בענין אחר ובתוס' דכתובות פרק אלו נערות דף ל"ט ע"א הסכים ר"י לפרש"י. והריטב"א ביבמות שם הקשה על פרש"י דאם כן דרבנן דאמרי אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה אתו למימר דאפילו הני שלש נשים אסורות לשמש במוך ואמאי כיון דאיכא סכנה (כלל) היאך מכניסות עצמם משום שומר פתאים ה' עד כאן לשונו. ואם כן לפרש"י צריך לומר דכיון דשומר פתאים ה' אין להם לשמש במוך שיש בזה איסור. וכן כתב בהג"א פרק ג' דכתובות דלפרש"י אפילו הני ג' נשים אין להם לשמש במוך בין לפני הביאה בין לאחר הביאה. אף דלאחר הביאה קלישא איסורא. הרי מבואר דס"ל אשר על שומר פתאים ה' יכולים לסמוך אף לת"ח ויודע. ושאינן לדחות מפני זה שום איסור. וזה כרבינו ירוחם ולא כהריטב"א שם דאזיל לשיטתיה. גם הרשב"א פ"ק דיבמות שם שהקשה על פרש"י לא הקשה מהא דחכמים אומרים כו' אלמא סבירא ליה גם כן שיש לסמוך על שומר פתאים. גם בשט"מ

שלוחי דרחמנא. והגע עצמך, שאפילו מיני כדורים לכאב הראש כמו "טיילענאל" (אקמול) נדפס עליהם מודעה שיכולים לגרום היזק לכמה דברים, אלא ודאי שצריכים לילך אחר רוב, וזה אמרה תורה. וכן שאלתי את מו"ר מפאפא זצ"ל והסכים לזה, עכ"ד.

בניתוחים דדשו בהם רבים יש להתיר הגם דמכנים עצמו לסכנה

ובשו"ת חלקת יעקב חו"מ סי' ל"א אות ח', ועוד פוק חזי מאי עמא דבר, והכי סוגיין דעלמא, שאנשים רח"ל עושין בעצמן נתוח על אברים פנימיים בדקין וריאה, אף שלפי דיננו פשיטא דנקב טריפה, וסומכין על הא דתוס' ריש א"ט אדם אית ליה מזל, ואנו רואין ב"ה דרוב גדול מתרפאין מזה, וכמה חולאים שאין בהם שום סכנה, רק אפשר סכנת אבר ואף פחות מזה, והולכים להרופאים לנתוח. ועוד, הרי מבואר בשבת דף ל"ב דיולדת בחזקת סכנה, נפל תורא חדר לסכינא, ועוד מאמרים כיו"ב, עי' רש"י שם ד"ה אבב בזיוני, כך בשעת הסכנה הורע מזלה וכו'. ועי' טו"ז או"ח סימן ש"ל ס"ק ה' בשם הרשב"א דיולדת אנו מחשבין למסוכנת מפני שאבריה מתפרקין ומרוסקת וכו', הכי יעלה על הדעת לומר דאשה אינה רשאי לינשא ולהוליד בנים מפני שמכניסה עצמה לסכנה להיות יולדת, אלא מאי כך היא פתקה של חוה שנאמר לה בעצב תלדי בנים, וכך הוא מנהגו של עולם, וכיון דדשו בו רבים שומר פתאים ד', והרבה מצינו בש"ס לענין סכנה, והשתא דדשו בו רבים שומר פתאים ד', בסוף פ' מפנין לענין הקזה, בע"ז דף ל' ע"ב אוכל אדם וכו', בנדה דף ל"א ע"א ביום צ' מנא ידע, שומר פתאים ד', וביבמות ע"ב א' לענין מילה ביומא דעיבה, והכא נמי לענין זה, כיון דכבר דשו בו רבים לילך להרופאים אף שנתוח בחזקת סכנה, שומר פתאים ד'. ועיינו רואין ב"ה שרובא דרובא מהחולאים שעושין להם נתוח מתרפאים.

בכתובות בשם הרמב"ן הקשה על פרש"י רק כמו הרשב"א. וכן תלמיד הרשב"א שם. אך הרא"ה שם נראה ס"ל כהריטב"א והיינו מ"ש הריטב"א פ' הערל בשם רבו יש לומר היינו הרא"ה (ע' מפתחות) ועי' פרק אין מעמידין דף ל' ע"ב אף לענין גילוי סמכין בתאנים וענבים על שומר פתאים, עכ"ל.

וכן מבואר בערוך השלחן יו"ד סי' רס"ג ס"ד, איתא ביבמות ע"ב ע"א יומא דעיבא שהעננים מרובים ויומא דשונה שרוח דרומית מנשבת לא מהלינן ביה, והאידינא דדשו בו רבים שומר פתאים ד' וכו'. ושום אחד מהפוסקים לא הביא דבר זה, והטעם כיון דדשו בו רבים וכו'. אמנם הנמק"י בשם הריטב"א כתב ריש פרק הערל בשם רבו, דמאן דלא בעי למימהל ביומא דעיבא הרשות בידו ושפיר עביד דלא למיסמך על שומר פתאים ד'.

ובס"ה כתב, וז"ל, מה שכתב הנמק"י דביומא דעיבא הרשות בידו לעכב המילה לא שמענו זה מעולם, והרי מצינו דמטעם שומר פתאים ד' אנו מקילין גם בדבר הרשות כמו להקזי דם בע"ש כדאמרין ס"פ מפנין וכ"ש במצוה רבה דמילה וריאה לדבר מדלא אשתמטו חד מן הפוסקים להזכיר זה, שמע מינה דלא צייתין ליה, וכן המנהג פשוט ואין לשנות.

יש לסמוך על הרופאים ולא לחשוש להיזקים שאינם שכיחים

וזכרתי שלפני כמה שנים שאלתי את הגאון רבי יעקב יצחק ניימאן זצ"ל אב"ד בעלזא מאנטריאל על דבר כדורים (פילן) שלוקחות הכלות כדי לסדר שתהיה החופה בטהרה, הלא יש כמה מיני עיכובים שיוכלו להזיק להם שיהיה פגם בולד הנולד כאשר נתברר, והשיב שאנו צריכים להתנהג בדרך הטבע, וציוה הבורא כי הרופא יש לו כח לרפאות, וצריך להאמין כי הרופאים הם

מותר לעשות פעולת הברכת האבעבועות, דהיינו האונקולאציונ"י (חיסון) של הווארול"י (אבעבועות), ורצו להתיר מצד שהמלכים עושין כן. והכותב אומר, לא כאלה חלק יעקב להתגרות בו המזיקין ולדבק בו חולי הנמצא בתורה בלשן דיבוק. והשיבו, מי עלה שמים וירד לומר שאינה סגולה ודאית. והכותב השיב, אדרבא מנ"ל שהיא סגולה מיומחית כדי להתירה. ואמרו לכותב, הלא מע' רבני מודונ"א התירו. ואז הכותב שתק, יען היא עיר ואם בישראל במחוז איטליי"א, אך מספקא ליה להכותב אם יצא כך מפי הקדושים נר"ו, לכן חפץ לדעת אם אמת הדבר, ושואל בשלומו ומשתחוה במורא וכבוד, עכ"ל השואל.

א"א להתעלם דפעולת החיסון יותר קרובה הרבה לריוח והצלה מלהפסד

ובתשובת הגאון בעל זרע אמת נושא ונותן בזה אם להתירו, ובאמצע דבריו כותב, אכן כעת בשיתי שומי עין עיוני על ענין זה שבתי וראיתי דאפילו את"ל שלא נאמין לרופאים, ושנחוש שמא אחד מאלף מאלו שנעשית פעולה זו בהם ימות, עכ"ז כיון דרובא ודאי ניצולים מקום יש בראש להתירה וכו'. וממשיך לפלפל בדין אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב, ובדין פריש וקבוע, ומסיק, משא"כ בנד"ד דלא שייך זה. דאין הכי נמי דאזלינן בתר רובא דרובא דניצולים למיעבד טיבותא לנפשיהו שלא יהיו עלולים למיתה בבוא להם חולי האבעבועות דרך הטבע, דהא עכ"פ לא יהיו המתים ע"י המצאה משל הברכת אבעבועות אלא מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח, דקי"ל דאפילו לרבי מאיר דחייש בעלמא למיעוטא, למיעוטא דמיעוטא לא חייש כמ"ש בפרק בתרא דיבמות דף קי"ט ע"ש, והן אמת דשערי חילוקים לא ננעלו לחלק בין הנושאים, אבל מ"מ כיון דא"א להתעלם דזאת הפעולה היא יותר קרובה הרבה לריוח והצלה מלהפסד ודאי לא שייך

והביא שם החלקת יעקב, שבמהרש"ם ח"א סימן י"ג כ"ד כ"ה האריך הרבה בנאמנות הרופאים, והעלה כפי מה שנתחדשו כעת כלי ההבטה לתוך הרחם, הרואים את כל הרחם כאלו הוא בחוץ, יש להאמינם במה שאומרים, והוי כמכה חיצונה. ומוסיף החלקת יעקב, אנן נמי נאמר מזמן המהרש"ם עד כעת שנתחדשו כלים מכלים שונים, ובפרט בעיירות הגדולות שטעכניק הנתוח לרפואות הולכת ומצטדקת קדימה יום יום בצעדים הכי גדולים, שפיר יש לסמוך על אמירתם כשאומרים שע"י הנתוח יתרפא, ואין בזה חשש משום אל יעמוד אדם במקום סכנה, וכאמור כיון שכבר דשו רבים, שומר פתאים ה'.

וסיים, הגע בעצמך, הכי יעלה על הדעת לאסור על פי דין תורה לנסוע באויטא או באוירון, אף שענינו ראות ויודעים מכמה אסונות ומקרים רעים דמתרחשו כמה פעמים עם נוסעים הללו, ויתסרו מטעם אל יעמוד אדם במקום סכנה, רק כיון דכבר דשו בו רבים מותר. כמובן יש אנשים שמתיראים לנפשם, ומייעצים גם לאחרים שלא לנסוע מטעם סכנה, ותלוי בטבעו של האיש אם הוא פחדן, אבל כיון דכבר דש בו, דש בו, ע"י פסחים ק"י לענין זוגות מאן דקפיד קפיד, ודלא קפיד לא קפדינן בהדיה, עכ"ל.

ענף ה' – דברי הפוסקים שלפנינו על זריקת החיסון

התפשטות השימוש בחיסון בהסכמת רבני איטליא

הנה הפיקפוקים בתועלת לקיחת חיסונים והחששות להינזק מהם לאו דבר חדש הוא, ומצינו שכבר לפני מאתיים שנה דנו בו הפוסקים, שקלו וטרו וחישבו שכר חיסון נגד הפסדו, והגיעו למסקנא שאכן כדאי הוא הדבר ואף חייב יש בזה.

בשור"ת זרע אמת ח"ב סי' ל"ב נשאל, להיות כי זה הזמן נולד ויכוח בין החברים אם

מסייע שיש בו ממש. וכתב, ומעתה נדבר אם הילדים המה בכלל חולה שיש בו סכנה, כי לדעתי הגם כי המה בריאים וחזקים הולכים על משענתם, מ"מ המה תמיד בחזקת חולים לנגע הבלאטריז, באשר אחד מני אלף יוצל מנגע הזאת, הגם כי בחלית הבלאטריז עצמו רובם לחיים, מ"מ הלא גם רוב חולים לחיים, ואפילו הכי מחללין שבת אם הוא חולה שיש בו סכנה, כי בפקודת נפש אין הולכין בתר רובא. ואף גם זאת באם יתעקש אדם לומר שאין זה בכלל חולה שיש בו סכנה, מ"מ הוא בכלל חולה שאין בו סכנה עתה, ויוכל לבוא לידי סכנה לאחר זמן, ומותר עכ"פ לעשות ע"י אינו יהודי.

אין לדחות מתן החיסון כי דם בניו בראשו

וממשיך, ואם יש את נפש אדם לומר כי הדבר אינו נחוץ כ"כ הלא יוכל להמתין עד אחר שבת, והוא חשש רחוק אשר בזמן קרוב כזה יבוא הילד לכלל סכנה, לא כן עמדי. כי מי יודע יום מחר, לשמא מת לא חיישינן ולשמא ימות ודאי חיישינן, ומי יודע לשער העתים והזמנים, ומכל שכן ברפואה הזאת אשר לא כל העתים שוים, ולא כל הזמנים מוכשרים לקבל התרופה הזאת, וגם לאו בכל יומא מתרחש האימפ"ף שטא"ף (חומר החיסון) ליד הרופא ואין לאל ידו לעשות. ומעתה אומר אני, ודאי כל הזריז למהר מעשהו קודם שבת הוא זריז ונשכר באשר הוא יחיש להציל בניו משחת ונשמר מחלול שבת, ואל יחוס על הוצאות מרובות לעשות רצון אבינו שבשמים. אמנם באם יקר מקרה אשר לא יוכל להקדים הדבר, לדעתי הקלושה הוא מותר ומחוייב לבצע מעשהו ע"י אינו יהודי אפילו בשבת, אך יראה שיהיה בלי סיעת ישראל, הלא נקל הוא כי יקח הא"י את הילד על זרועותיו. אמנם אם גם זאת בלתי אפשרי בלתי סיעת ישראל, אל יהיה גם זאת לו למכשול ולפוקה, פן יתמהמה ודם בניו בראשו, עכ"ל.

לומר שב ואל תעשה עדיף, אלא עדיף ועדיף למיהדר אזכותא דידהו, וק"ל.

הרופאים מעידים שאין מציאות שימיתו מחמת זה, ואף שנשמע הו מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן

וסיים, כל זה אני אומר לקיים מנהג אותם המקומות שנוהגים זאת הפעולה של ההברכה האבעבועות שיש להם על מה שיסמכו ואין מזחחים אותם ואין מזניחין אותם אפילו היה מציאות אחר האפשרות שימותו מהם אחד מאלף. וכ"ש דלא שמענו ולא ראינו מעולם שמת שום אחד מהם מחולי זה כעדות הרופאים המעידים לפי חכמת אומנותם שאין מציאות שימותו מחמת זה, כל כמה שישמרו עצמם בהנהגות רופא מובהק הבקי באופן התרופות הנוהגים בזה. ואף שנשמע מציאות מי שמת ע"י הברכה זו, מ"מ הו מיעוטא דמיעוטא, ולא חיישינן ליה כמו שהוכחתי, וגם אפילו שעברו על ההנהגות שגזר עליהם הרופא, ועל כן פתאים עברו ונענשו, כן דעתי נוטה, ושלום רב על רבנן ועל תלמידיהון, עכ"ל.

אחד מני אלף ניצל מנגע זאת, והגם שרובם לחיים דינם כיש סכנה, לכן החיסון דוחה שבת

ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קל"ד, נדפסה תשובת חתנו הגאון הרב איצק שפיץ אב"ד ברעזניץ, הנה תמול באה אלי השאלה מק"ק טשקין בעסק האימפפן (חיסונים), באשר המה מייחלים כי בוא יבא שם הרופא ולא יתעכב יותר מיום אחד ואולי יבוא ביום השבת, אם מותר להשיב הבלאטריז (האבעבועות) ע"י אינו יהודי ביום השבת. והשיב, באמת הדבר צע"ג באשר הוא דבר חדש אשר לא היה לעולמים, וכמעט [לא] נמצא ענין מתדמה לדמות דבר אל דבר.

ושקיל וטרי אם יש בזה מלאכה דאורייתא, ואם יש בהושטת יד התינוק משום

לקבל חיסון רק מרופא מוסמך ממוסדות הרפואה המוכרים מטעם הממשלה

רשאי להכניס עצמו בסכנה רחוקה כדי להציל עצמו מסכנה קרובה

ובתפארת ישראל מס' יומא פ"ח מ"ז בועז אות ג' כתב, ומזה נ"ל היתר לעשות אינאקולאטיאן (חיסון) של פאקקען, אף שאחד מאלף מת ע"י האינאקולאטיאן עכ"פ שאם יתהוו בו הפאקקען הטבעיים הסכנה קרובה יותר, ולכן רשאי להכניס את עצמו בסכנה רחוקה כדי להציל את עצמו מסכנה קרובה.

והביא ראיה לזה מדברי הגהות בשם הירושלמי המובא בב"י חו"מ סי' תכ"ו (והובא לעיל), דחייב אדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבריו מודאי סכנה. ואם להציל חבריו יש חיוב להכניס את עצמו בספק סכנה, מכל שכן שיהיה רשות בידו להציל את גוף עצמו ע"י הכנסו את עצמו לספק סכנה. ואף לראשונים והפוסקים שלא הביאו הירושלמי הנ"ל, היינו מדסבירא להו כר' יוסי בנדרים דחייך קודמים לחיי חבריו, אבל להצלת גוף עצמו, אע"ג דאין חיוב, רשאי.

ובספר הרפואה כהלכה (שטינברג) ח"ג שער א' סי' ב' ספ"ב עמוד 69 בהערה 253, מבאר שבזמן התפארת ישראל המציאו את החיסון נגד אבעבועות שחורות, ויש להדגיש שהסיכון בזמנו היה גדול לאין שיעור בהשוואה לחיסונים של ימינו, ע"כ.

בזמנינו הנותן חיסונים לבניו נגד המחלות המתדבקות לבו"ע אין צריך להבריהם

וכ"כ בספר שלחן חי פנ"ז ס"ג בביאור חי, והנה עתה בזה"ז שנתחדש הענין שעושין פאקען לכל הילדים כדי שלא יחלו בחולי פאקען ומאולין, י"ל דאין חולי זה נקרא דבר שיהיה צריכין להבריה התינוקת וכו'. אך חילוק הנ"ל של נזירות שמשון נכון לדינא

וחותנו הגאון בעל תשובה מאהבה זצ"ל בסי' קל"ה הסכים לדבריו וכתב, יפה אמרת, מי יודע לכוון השעות, כי לאו העתים שוים ומוכשרים לשבת הטר"י הזאת, גם לפעמים הילד איננו בריא להושיב לו הבלאטריין, ולפעמים הצרי אין בגלעד, דהיינו שלא ימצא האימפ"ף שטא"ף כי לא נמצא בכל עת ובכל שעה, גם לפעמים הרופא אין שם ואין דין דינו למזור, לכן אני מסכים עמך אם הרופא אומן במלאכת העבודה הזאת אשר קבל רשותא מריש אסוותא מעיר הגדולה פראג הבירה שהוא בקי להושיב אבעבועות האל כמשפט לכל הלכותיהם עפ"י הסכמת רופאי מומחים ומוחזקים. ואפשר אפילו מן הסתם רוב מצוים העוסקים במלאכה זו מומחים הם, גם ראשי הרופאים המושלים העומדים להשיג על כל רופאי המדינה מאת חורי ארץ גובערנא יר"ה מייסרים ומענשים כל מי שעוסק ברפואה זו בלתי ידיעתם ורשותם, לכן אפשר כל מי שבא לעסוק בהשבה הזאת סומכין עליו שודאי נטל רשות מראשיו ושופטיו. הן אמת כל הזריו וימהר מעשהו קודם שבת הוא זריו ונשכר ונמלט מכל פקפוק ונדנוד חילול שבת והציל את בניו מסכנה עצומה חולי בלאטריין רחמנא ליצלן, עכ"ל.

ומה שהתנה שיהיה לרופא רשות מן הרופאים הראשיים, הוא לכאורה ע"פ מש"כ בשו"ע יו"ד סי' של"ו ס"א שהרופא צריך רשות מבית דין להתעסק ברפואות. ומכאן ראיה למש"כ הערה"ש שם ס"ב דהאידינא צריך להיות מוסמך מהממשלה.

מדבריו יש ללמוד שגם לגבי השאלה אם ליתן זריקת החיסון לילדיו או בכלל להימנע מליתנה (מחמת חששות רחוקות), יש להתייעץ אך ורק ברופא מוסמך המוכר מטעם הממשלה, ולא זולת זה, ודו"ק.

מעשים בכל יום שכן עושים גדולי ישראל ומנהיגיו

ובחי"ד אגרת ד'תתס"ב ביום כ"ד מרחשון תשי"ז כתב, במענה על מכתבו מי"ד חשון (והקודמו), בו שואל: א) אם מותר לעסוק בטפול רפואי רק לחולה, או שמותר גם להשתמש באותן הרפואות שהם מונעים ממחלות, זאת אומרת המחסנים את הבריאות שלא יחלה. והנה מעשים בכל יום שעושים כן גם גדולי ישראל ומנהיגיו, ועיין ג"כ הלכות דיעות להרמב"ם פרק ד'. ומקרא מלא דבר הכתוב, כל המחלה גוי לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך, שגם זה בכלל הרפואות, וכו'. ג) איך לנהוג בהנוגע לתרכיב של סאלק, שמתחילים עתה להזריק לילדים. כבר נהגו כאן זה כמה וכמה חדשים, וגם כנ"ל בחוגי הכי חרדים, ז. א. שאין כאן שאלה בהנוגע לכשרות וכו', אבל מובן שיש לברר שיהי' התרכיב ממעבדה טובה בת סמכא.

אחר שיש כמה וכמה חדשים של נסיון אין לחוש למקרי אסון

ושם אגרת ה'קט"ו, ביום ט' שבט תשי"ז כתב, במ"ש אודות הזריקות חיסון ומה שקרה ל"ע ול"ע בארצוה"ב מלפנים בכגון דא, הנה המאורע בארצוה"ב הי' בתחלת ההשתמשות בזריקות אלו קודם שקבעו בדיוק אופן הכנת התרכיבים וכו', משא"כ עתה שכבר ישנם כמה וכמה חדשים של נסיון בזה, ולכן לאחרי שיבררו סמכות תוצרת התרכיב אין חשש כלל לעשות הזריקות, ואדרבה.

הפלא על השאלה אחר שרובם ככולם עושים זה ובהצלחה

ושם באגרת ה'קל"א, מיום ח"י שבט תשי"ז כתב, מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א שבט (והקודמו) וממהר הנני לענות עליו שלא בתור אפילו של מכתבים התכופים מפני ענין הזריקות לחיסון, אף שלפלא שאלתו בזה שהרי כמה מאה"ק כבר שאלוני ועניתי להם

דאם מתים ח"ו הילדים ודאי צריכין להבריה, ואף שבזה"ז לא שכיח כלל הדבר הזה, מ"מ אם יארע ר"ל שאינו מועיל הרפואות צריכין להבריה בניו. ועיי"ש שבחילוק זה מיישב מש"כ בשו"ת זרע אמת ח"ב סי' ל"ב, והובא בדרכי תשובה סי' קט"ז סקצ"ד, שכתב שאי"צ להבריה כיון שהאבעבועות הוא דבר טבעי וכמעט אין איש נמלט מזה, וגם אם יברח לא יעזור בפעם הבאה, ולהנ"ל זה דוקא אם אין מתים מזה.

עכ"פ דברי השלחן חי נכונים שבזמנו שהיו עושים פאקען לכל הילדים, ר"ל שהיו נותנים לכל הילדים זריקת חיסון שבה מעט מזער מאותה מחלה כדי שלא יחלו באמת במחלה זו, אין צריכים להבריה ילדיו, שהלא אפשר ליתן להם החיסון. (ומה שהזכיר שחיסון הפאקן הועיל למאזלען לכאורה בכדי נקטיה אגב פאקן, כי בזמנו לא היה חיסון נגד חצבת, אבל הדין אמת בזמנינו שיש זריקה זו).

ענה ו - פוסקי זמנינו אודות

זריקות שבזמנינו

הנה"ק מליובאוויטש זצ"ל מעורר לקיחת
החיסונים למיניהם

ידוע אשר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל, מלבד היותו גאון ובקי בכל מקצועות התורה, היתה לו גם ידיעה רחבה בחכמת הרפואה והטבע, וכתב הרבה מכתבים לתמוך בלקיחת החיסון, ונעתיק רק מקצתם.

אל תפרוש מן הציבור

באגרות קודש ח"א אגרת ג'תקכ"ה מיום ב' סיון תשט"ו, כתב, במענה על מכתבו מעש"ק, בו שואל אודות הזריקות (איינשפריצונגען) שעושים עתה לילדים קטנים, איך ינהג בזה. הנה בכגון דא נאמר אל תפרוש מן הציבור, וינהג כמו שעושים רוב הכתה בבית הספר בה לומדים ילידיהם שיחיו.

במתחדשת מעת לעת במקום ובזמן. וציין לעיין בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' נ"ג. ובסעיף פ"ב (עמוד 68) כתב שמצוה זו כוללת חיסונים המקובלים ויעילים מפני מחלות שונות.

וביאר שם בעמוד 69 בהערה, חובת החיסונים נובעת מהעובדא שהם יעילים ביותר למניעת מחלות, שחלקן קטלניות, וחלקן גורמות לתחלואה קשה, ולהדבקה של אחרים. כמבואר בשער זה, יש חיוב עקרוני לשמור על הבריאות, והחיסונים בימינו הם חלק בלתי נפרד מחובה זו. יתכן שיש גדר של רודף למי שיכול להתחסן ואינו מתחסן, ועקב כך הוא נדבק במחלה, ועי"ז הוא מדביק אחרים, ולעתים הנדבק הנוסף עלול להיות חולה עם הפרעה חיסונית, וההדבקה תביא למותו. כמו כן יכול הנדבק לחלות בצורה קשה, ויצטרך לטיפול הנשמתי במסגרת יחידה לטיפול נמרץ (איי. סי. יו.) ויתפוס את מקומו של חולה אחר שיכול היה להינצל. דין זה נכון הן ביחס לחיסוני ינקות שגרתיים, והן ביחס לחיסונים המוניים מפני המגיפות. עוד יש לציין שדין זה נכון לכל האוכלוסיה, אך הוא נכון במיוחד לצוות הרפואי שצריך לבוא במגע עם חולים. על פי טיעון זה יש לכאורה מקום לכפות חיסון, בעיקר במחלות הגורמות למגיפה. כמו כן אין להימנע מחיסונים בגלל הטענה ההשקפתית של תמים תהיה עם ה' אלקיך, שכן הוכח שזו דרך יעילה וזה הפך להיות דרכו של עולם. אכן יש הורים הנמנעים לחסן את ילדיהם בגלל סיבות שונות. יש החוששים מנזקים אפשריים של החיסונים השגרתיים, ואמנם תוארו סיכוכים שונים לחיסונים, אך הם נדירים ביותר, בעוד שהתועלת בחיסונים היא עצומה ומוכחת. כמו כן יש הנמנעים מחיסונים לפי תיאוריות של רפואה טבעית, אך אין להתחשב בעקרונות אלו במקום שהדבר עלול לגרום נזק, וכך הוא ביחס לחיסונים.

וכ"כ בח"ו סי' ד' פ"ב סי"ז (עמוד 71)

בחיוב כיון שכאן עושים זה רובם ככולם ובהצלחה, ומובן שבאם ישנם זריקות מתוצרת בתי סממני רפואה שונים צריך להשתמש בזו הבדוקה ומנוסה, ע"כ.

יש להניח שכל אדם יסכים לקבל תועלת ב-97 אחוז, למרות החשש הקטן של נזק

וכ"כ בספר שיעורי תורה לרופאים ח"ג עמוד תקנ"ט, אם הרופאים רשאים להעלים אשר 3 אחוז מן האנשים יש להם נזק גופני כי יש לזה תועלת לשאר 97 אחוז מן הציבור. והשאלה האם מותר לגרום נזק ודאי ל-3 אחוז מהציבור, כדי לנסות ולמנוע מחלה אפשרית, שאינה פיקוח נפש ל-97 אחוז. והשיב שיש להניח שכל אדם יסכים לקבל תועלת ב-97 אחוז, למרות החשש הקטן של 3 אחוז, וכמו שידוע הכלל למעוטא לא חיישינן, וגם התורה נתנה רשות לרופא לרפא למרות שקיים חשש שמא יזיק, כמבואר בש"ך יור"ד סימן של"ו ס"א, שלא יאמר הרופא מה לי לצער הזה שמא אטעה ונמצאתי הורג בשגגה, עכ"ל. ולכן לפי שיקול הדעת, התרופות הנ"ל מותרות, ואין חיוב לרופא לפרסם על הסכנה המועטת, עכ"ד.

והנה מבואר דעתו שאפילו אם 3 אחוז ניזק כבר נחשב למילתא דלא שכיחא, ויש ליתן את החיסון. ויש להעיר שיש חסרון דיוק בזה, כי לפי דברי החוקרים הרפואיים, אין החיסון מזיק עבור 3 אחוז ח"ו, אלא שאינו מועיל עבורם, והניזקים הם נדירים ביותר, פחות הרבה אף מאחד באלף.

הנימוקים להימנע אינם עומדים בביקורת המדע העובדות וההלכה

ובספר הרפואה כהלכה (להרה"ג פרופ' אברהם שטינברג שליט"א שעמד בקשר עם גדולי הפוסקים בעניני רפואה) ח"ג שער א' סי' ב' ספ"א (עמוד 65) כתב, מצוה על כל אחד לשמור על הוראות הרופאים ברפואה מונעת כפי יכולתם, ובהתאם לידיעה הרפואית

את הגר"ש אלישיב זצ"ל לגבי תינוק שמת שעות ספורות אחר קבלת חיסון אם אפשר להתיר לעשות ניתוח כדי לדעת אם יש קשר בין החיסון למיתה הפתאומית, ובכך למנוע סכנה מיידית מאלפי תינוקות הלוקחות החיסון. במהלך הצגת הדברים החל הרב אלישיב להדגיש את האפשרויות הרחוקות והסיכויים הקטנים של התועלת בניתוח [מי יימר..., ומי יימר...]. ולבסוף ציוה לשאול את הגרש"ז אויערבאך. למעשה התיר הגרש"ז לנתח כיון שכאן מדובר באפשרות של סכנת רבים גם אם היא רחוקה. הוא חזר אז בפנינו כמה פעמים על החובה להזהר בחשש פיקוח נפש כדי שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל, עכ"ד.

מבואר ששני גדולים אלו אף אחר שנודעו שנפטר תינוק איזה שעות אחר קבלת החיסון לא הורו כלל להפסיק לקחתו, והגר"ש נטה שגם ניוול המת אין להתיר שרחוק שתצא תועלת מזה. והגם שבשו"ת נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' ר"י מתיר לנתח אם יש לפנינו חולה מסוכן באותה מחלה ואולי ילמדו לרפאותו מניתוח הנפטר, דספק פיקוח נפש דוחה איסור ניוול, והסכים לזה בשו"ת ח"ס יו"ד סי' של"ו, ובשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שמ"ז אף הוכיח מערכין דף ז' ע"א יולדת שמתה שמקריעין בטנה להוציא ולדה, שאף משום ספק מיעוט דהצלת העיבור דוחים ודאי ניוול המת, עכ"ז נטה הגר"ש לא להתיר ככה"ג שסובר שאין בניתוח זה אפילו הגדר של ספק מיעוט דהצלה. רק הגרש"א התיר לנתח לפי שנוגע לסכנת רבים, ובסכנת רבים חוששים אף לחשש רחוק אולי יתברר שזה גרם למיתה ויוכלו למנוע הסכנה מאחרים.

חיסון הוא בכלל מצות ועשית מעקה לגנך ולא תשים דמים בביתך

וכ"כ שו"ת חמדת צבי (להגרמ"ד וולנר אב"ד אשכולן חתן הגר"י וועלץ זצ"ל) חיו"ד סי' י"ט ס"ז אות ל"ה, וז"ל, בוריקות

בהערה 6, במקומות שונים בעולם יש אחוז קטן של הורים המסרבים לתת חיסון כלשהו לילדיהם. נימוקיהם, על פי תורות הומיאופטיות מסויימות מחליש החיסון המלאכותי את החיסון הטבעי של הגוף, ובכך נגרם נזק לתינוק. אמונות דתיות-נוצריות מסויימות רואות בכל התערבות רפואית פגיעה דתית בדרך הטבעית של העולם. חשש מפני סיכונים שמתרחשים בגין החיסונים. צידוקים רפואיים ואפידמיולוגיים שונים שבתנאים רגילים אין חשש להידבקות הילדים בעתיד, ולכן מיותר לתת טיפול רפואי כזה. נימוקים אלו אינם עומדים בביקורת מדעית-עובדתית והלכתית כאחד, עכ"ל.

הגר"ש אלישיב: על ההורים לחסן בניהם שבוך הדרך הרגיל והמקובל בעולם, ומניעתה נחשבת כפשעיה

ובספר האנגלי 'מחלה מסוכנת וטיפול מסוכן' (דענדשערעס דיזאזי ענד דענדשערעס טעראפי) להרופא הרב ד"ר עקיבא טץ, עמוד 48, מביא שהגר"ש אלישיב זצ"ל נשאל אם הורים רשאים למנוע חיסון מבניהם מחמת החששות הרחוקות להינזק מזה, ועל המחלות המדבקות שכנגדן מחסנים יסמכו על מה ששאר הציבור מחוסן וממילא לא יגיעו עליהם. והשיב, שעל ההורים להסכים לחיסון בניהם למרות חששותיהם. ואמר שאין טעמו מחמת היושר כלפי אחרים, שמתחמק מלהסתכן (בחששות רחוקות) על חשבונם, אלא מחמת שכיון שחיסון הילדים נעשה לנוהג רגיל ומקובל בכל העולם, צריך כל אחד לילך בדרך הרגיל והמקובל. והוסיף להדגיש, שהמניעה לחסן נחשבת בגדר פשיעה. והובא דבריו בקיצור בספר הרפואה כהלכה שם.

האם כדאי החשש הרחוק אולי החיסון גרם למיתה כדי להתיר ניוול המת

וראה בספר רפואה מציאות והלכה (להרב ד"ר מרדכי הלפרין שליט"א) עמוד 12 ששאל

שלא ירחץ וכו' אלא א"כ יודיענו, היינו באופן שאם יודיע לו יכול להזהר שלא תדבק בו המחלה. יוצא לפ"ז שמחוייבים לפרסם ולסמן את הבית שהמחלה המדבקת נמצאת שם, שהרי חמור סכנתא מאיסורא. ומבורר מס"ח שאף אם אין כאן סכנת נפשות מזהירים ג"כ על כך. וסיים אותו סעיף, המורם מהנ"ל לדינא, (א) במחלה מדבקת בסמכות הרופאים לעשות הכל אף נגד רצון החולה כדי לרפאותו שלא תתפשט המחלה על ידו, (ב) יש לסמן את הבית שנמצאו שם חולים במחלה מדבקת בכדי שלא יתערבו אתם, ע"כ. ויש ללמוד מדבריו שגם חיסונים אפשר להכריח על האנשים אף נגד רצון המקבל, כדי למנוע התפשטות המחלה.

חייבים להמליץ מאוד על ההורים לשכנעם שיסכימו לחיסון בניהם

וראה בס' נשמת אברהם מהדו"ב חו"מ סי' תכ"ז סק"ב עמוד רכ"ט לגבי חיסונים למיניהם וז"ל, אמנם אין כל ספק שסידרת החיסונים שהילד מקבל באופן שגרתי מונעת מחלות ממנו ומהאוכלוסיה, אך יש הורים שמפחדים מאיזשהו סיכון שיש בדבר. אמר לי מו"ר הגר"י נויבירט (שליט"א) שעקב הפחד הזה לא ניתן בהלכה להכריח הורים שילדיהם יקבלו החיסונים, אעפ"י שחייבים להמליץ עליהם מאד כדי לשכנעם, עכ"ל. אולם נראה שזה נכון דוקא כשאין מצויות כ"כ מחלות אלו, אבל כשמחלה זו מהלכת בין הבנים ואנשים, ודאי יש מקום לכופם שהלא מזיק ומסכן לאחרים.

בודאי ראוי לאשה ליקח החיסון אף אם יגרום ביטול מצות עשה

וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפ"ט שכתב לגבי חיסון נגד אדמת (סוג "מאזלען", ובאנגלית "רובעלע"), דאף שאין חיוב ליזהר מחשש אדמת, בודאי ראוי לעשות כן וליקח החיסון, כיון שאם תלקה באדמת חלילה, הלוא ולדה יהיה בסכנה, ע"כ מצווה

המחסנות נגד מחלות המדבקות שדן בזה התפארת ישראל, יש למצוא היתר, אלא שלא מטעמיה. והיינו דמאחר שאותן מחלות נמצאות בעולם, וכל אדם עלול שיתדבק בו אותן המחלות שע"ז אח"כ הוא בעצמו יגרום מחלות אלה לאחרים, הוי הזריקות בכלל מצות עשה של מעקה שכתב הרמב"ם וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו וכו' כנ"ל. ולא חיישינן על אחד מאלף שיכול לקרות אסון בעשית המעקה דהוי זה עולם כמנהגו נוהג, וה"ה לגבי זריקות של חיסון, עכ"ל.

יש סמכות לרופא להכריח טיפול כדי לעצור התפשטות מחלה מדבקת

ועיי"ש בחמדת צבי באותה תשובה לעיל בס"ו שדן בזכויות וסמכויות הרופאים לגבי מחלה מדבקת. וכתב וז"ל, כתב הרמב"ם פ"א מרוצח ה"ד, וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר, והניח המכשול המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה, ועבר בלא תשים דמים. וכתב עוד שם ה"ה, הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות, וכל העובר עליהן ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך שאיני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, וכו'. נמצא שגבי מחלה מדבקת, חוץ ממה שמוטל עליו להזהר ממנה ולבקש תרופה לעצמו דכתיב השמר לך ושמר נפשך, מצווה ג"כ על זאת, כדי להסיר את המכשול ולא לגרום מחלה לאחרים. ודמי נמי להא דתנינן מו"ק דף ה' ע"א, רמז לציון קברות מן התורה מניין, טמא טמא יקרא, טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש. ואביי אמר מהכא ולפני עור לא תתן מכשול. ועי' בספר חסידים סי' תרע"ג שכתב לפני עור לא תתן מכשול, שלא ירחוץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר, אלא א"כ יודיענו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, וכתוב לא תעמוד על דם רעך. וצ"ל הא דכתב

הרמב"ן הידועים בפרשת בחוקותי (ויקרא כ"ו י"א) ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, היה אומר שדבריו בזה לא הובאו להלכה בשו"ע (וראה טו"ז יו"ד סי' של"ז סק"א). וממילא מאחר שדעת רוב הרופאים שיקח הזריקה בודאי שכן יש לעשות.

ולמעשה כפי שהזכרנו, בילדותי היתה נפוצה המחלה המדבקת פוליו רח"ל, ובשנת תשט"ו היה איזה חיסון, ולא שמענו שתהיה התנגדות ע"ז מן הגדולים שבדור העבר, והכא נמי כן.

מוסדות החינוך והרופאים רשאים למנוע ביאתם של אלו שאינם מתחסנים

ועל פי המבואר לעיל שלדעת השו"ע והפוסקים חייבים לצייט לרוב רופאים ולאילו הבקאים יותר, לכן פשוט שבידי הנהלת המוסדות לתבוע מן ההורים להתנהג כפי השו"ע, בפרט שיש להם אחריות לשלומם של שאר תלמידי המוסדות. ומטעם זה גם יש זכות לרופאים למנוע ביאתם של המסרבים לשמוע לקולם להתחסן, בפרט שאצלם מצויים גם ילדים חלושים וקטנים.

אין להורים רשות לפגוע בילדיהם לכן יש כוח ביד הרשויות לכפות חיסון

וכ"כ ברפואה כהלכה ח"ו סי' ד' פ"ב סי"ז (עמור 71), יש כח בידי הרשויות לכפות חיסון המוני כדי להציל את הכלל ממחלות נגיפיות מדבקות, ויש כוח ביד הרשויות לכפות חיסון תינוקות נגד מחלות זיהומיות מדבקות שכיחות כדי להצילם מחשיפה לזיהומים כאלו בעתיד, ואף אם ההורים מתנגדים לכך אין להם כוח לפגוע בילדיהם.

לכן כיון שדעת רובא דרובא של הרופאים ומשרד הבריאות שיש לחסן, רשאים הרופאים לאסור שלא יכנסו לבית הרופאים.

לטובת האזרחים, ובפרט שכן הסברא נוטה שהצדק עם הממשלה. וראה במשנת זכויות

היא לזיהור מכל מכשול, ולכן אף שבעלה לא יוכל לקיים באותה עת פריה ורביה הבעל אנוס הוא ומותר לה להכניס עצמה לביטול המצוה כיון שיש בזה צורך, ע"כ.

הנה"ק מצאנו קלויזנבורג וצ"ל תמך בחיסונים

וכן שמעתי מהרה"ג ר' שלמה לייזער שליט"א דומ"ץ שפע חיים ב"פ שכ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א אמר לו שהמניעה מנתינת החיסון היא בגדר שטות, ואין רשות להורים למנוע מליתן החיסון לבניהם ולבנותיהם, ואין להרשות לילדים שלא חוסנו לבוא לתלמוד תורה עד שהוריהם יסכימו שיקבלו. וזוכר שבשנת תשט"ו בעת שיצא החיסון נגד פוליו תמך כ"ק אביו אדמו"ר ז"ע בנתינתה, וכל הילדים בתלמוד תורה קיבלו החיסון מלבד משפחה אחת שאבי המשפחה פחד לתתה, ואכן במשפחה ההיא נדבק אחד הילדים בפוליו ה"י ונשאר נכה עד היום. וכן אני הק' זוכר בילדותי כשלמדתי בת"ת צאנו קלויזנבורג, שיום אחד בשנת תשט"ו בישר המלמד בשמחה לכיתה שיש להודות להקב"ה שב"ה נמצא חיסון למחלת הפוליו, ואכן כל הילדים קיבלו את החיסון. וכן מעידות בנות כ"ק אדמו"ר מצאנו קלויזנבורג וצ"ל שאביהם תמך בלקיחת חיסונים וכן נהגו בביתו, רק שלא תהיינה בין המאה הראשונים לקבלם.

מו"ר מפאפא וצ"ל הורה תמיד להתנהג בדעת רוב רופאים

ונשאלתי מכמה אנשים מה דעת מו"ר מפאפא וצ"ל בענין זה, והנה לא שמעתי ע"ז במיוחד, אבל הרבה פעמים שמעתי משיב על שאלות הנוגעות לעניני רפואה, דתמיד אזלינן בתר דעת רוב רופאים, שאחרי רבים להטות, ואין לילך אחר המיעוט. וגם לגבי דברי דינא דמלכותא דינא

ועוד שאין המוסדות התורה והחינוך רשאים ללכת נגד חוק הממשלה שנחקק

על מה שכתוב בתורה.

ואם צריכין לחזק לימוד הישיבה, יש עצה להתנות שכל בחור שעוסק בשידוכים לא יהא רשאי לבוא לישיבה מאוחר בשביל זה או להחסיר סדר לימוד, ואת הפגישות וכדו' חייב לסדר רק בין הסדרים, ואם אינו מצייט לתקנה קונסים אותו שאין לו רשות להמשיך בישיבה. אבל אם לומד כסדר, רק בשביל "החטא" שהתנהג כפי דין השו"ע ונעשה חתן, אין לזה שום היתר.

החיסון הכי מעולה למנוע החצבת – למנוע מדברים בטלים בבית הכנסת

ולסיום נחזור שוב על דברי מוסר שבספר דרך משה ליום התשיעי שכתב, על כן אהובי אחי ורעי, אם תרצו להציל עצמכם מן הדבר בר מינן, וגם בניכם הקטנים שלא ימותו ח"ו במיתות משונות שקורין פאקין מאזלין שזו ג"כ מין דבר ר"ל, מנעו עצמכם מן ההגיו"ן, ר"ל שלא תדברו ח"ו בבית הכנסת שום דבר בטל, עכ"ל. וזה מוסר השכל לזמן הזה. אך כמובן שאין זה בא לגרע חובת ההשתדלות להתחסן גם בדרך הטבע.

המצפה לרופא חולי עמו ישראל שיסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם, בב"א.

היוצרים (ויספיש) ח"ד פי"ח עמוד קכ"ב בשם הגר"מ הלברשטאם זצ"ל מרבני העדה החרדית, שכל תקנת הממשלה לחזק קבוע שהיושר מחייבו מצד ועשית הישר והטוב, ואינה נגד דין תורה, בזה לכו"ע אנו מחוייבים להחזיק בדינא דמלכותא אף בארץ ישראל. וכ"כ שם בח"א פ"א סנ"ז הערה 112 גם בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל.

איזה היתר יש לזרוק בחור מישיבה על שהשתדך באמצע הזמן

ובהאי עניינא אני תמה מהיכן לקחו להם איזה ישיבות היתר לעצמם לתבוע מבחורים הרוצים להתקבל לישיבה, שיקבלו על עצמם שלא לבוא בקשרי שידוכים באמצע הזמן או עד שנה מסוימת, ואם יעבור על כך יזרק מן הישיבה. וכי איך אפשר לתקן שום דבר נגד משנה מפורשת בפרקי אבות פ"ה מכ"א בן שמונה עשר לחופה, והלכה מפורשת בשו"ע אה"ע סי' א' ס"א וס"ג, ולדעת הרמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ב כבר חייב בזה מבין שבע עשרה, עיי"ש במ"מ. ובפרט בזמנינו אשר מי יתברך בלבבו לאמר נפשו חשקה בתורה כבן עזאי ואין יצרו מתגבר עליו בכל יום. ונראה שאפילו אם הבחור חתם שמסכים לתקנה זו, לאו כלום הוא כחשפא בעלמא, דהוי כמתנה

בבני יששכר מדיין מדוע השתנה קריאת שם המועד הזה מכל המועדים שנקראים ע"ש הנס, חג הפסח ע"ש הפסח והדילוג וכן השם הנקרא בתורה חג המצות על שלא הספיק בצק של אבותינו וכו', חג הסוכות, כי בסוכות הושבתי את בני, וכן מהראוי שיהא המועד נקרא ע"ש הישועה והנס, ולא ע"ש השעבוד והיטורין והצרה, וכאן קראו פורים ע"ש פור אשר הפיל המן להרע ח"ו לישראל.

ומתרג, שהמן הפיל פור בחדש אדר שהוא כמבואר בכתבי האר"ז ל' בחי' החוט"ם שבו חוש הריח ולא נפגם בחטא אדה"ר, והקב"ה עשה והקדים רפואה למכה שהפילו בחדש כזה שאין לעמלק (שכחו מנחש הקדמוני) שליטה בחדש הזה ולכן שם פורים על יסוד הישועה.

(בני יששכר חדש אדר מאמר ד')

זריקת חיסון נגד מחלות מדבקות בהלכה הוספות

בעמוד ל' טור ב' בלשון הספר מזבח אדמה נזכר מחלות 'וירגואילה' (אבעבועות) ו'שארמפיון':

יש להוסיף אשר 'שארמפיון' היא חצבת בספרדית. (אבעבועות נקרא בספרדית 'וירואילה', ולשון המזבח אדמה היא כפי הנראה לאדינו הדומה לספרדית.)

הוספה לעמוד מ"ב לפני הכותרת המתחלת "בזמנינו הנותן חיסונים":

הגדולים אף אלו שהתנגדו לחיסונים הראשונים תומכים בחיסונים המשופרים

ובספר הברית השלם (שהיא המהדורה השניה של ספר הברית) חלק א', כתב יושר, מאמר י"ז, סוף פרק ב', דן אודות מחלות האבעבועות וחצבת ושני סוגי החיסונים שהמציאו נגד מחלת אבעבועות וז"ל, לכן אמרתי בלבי, למען אחי ועמי, מצוה לפרסם רפואה בדוקה אשר חנן אלקים אותנו בדור הזה מה שלא זכו אליה דורות הקדמונים. ואכתוב כל הענין וכל שורש דבר נמצא בו באר היטב. והוא: דע, כי כבר מצאה ידם של הרופאים לעשות בזה תחבולה בערך מאה שנה והוא שלקחו מיץ הנקרא 'מאטעריא' מן האבעבועות הנקרא 'פאקען' הטבעיים מילד שהיה לו אבעבועות טובים ופתחו [בילד שני] עור בשר זרוע יד ימינו או שמאלו כמין חריץ דק וקטן מאד, ונתנו בתוך החריץ מעט מאותו 'מאטעריא' הטובה, ועל ידי זה פרח בעור בשרו של הילד השני גם כן 'פאקען' טובים, כי כארץ תוציא צמחה, וכגנה זרועיה תצמיח, על הרוב לפי הזרע הנתון באדמה, הטובה היא אם רעה, כך בענין זה יצמח על הרוב 'פאקען' טובים. וכן נהגו הרופאים לטעת ה'פאקען' הטבעיים הנקרא בליטיין 'אינאקולאציאן', ובלשון אשכנז 'פאקען איינזעצען'.

אפס בהיות שלא בכל פעם הועיל הדבר הזה, כי לפעמים בכל זאת יצאו ופרחו אבעבועות רעות בילד השני, ומתו לפעמים איזה ילדים אף כי לרוב הילדים היה זה תועלת, לכן הרחיקו חכמי ישראל הדבר הזה, ולא רצו להתיר זה לבני עמנו כדי שלא להכניס את בניהם בספק נפשות לכתחלה.

אמנם כעת בדורנו נתחדש בחדש עליון רפואה חדשה המגן ומציל את האדם ממחלת ה'פאקען' כל ימי חייו, ונקרא 'קוה פאקען' [אבעבועות פרות], וכבר נסו זה אלפים רבבות בני אדם וכולם יצאו בשלום ולא מת אפילו אחד בכל אלה. ויהי כראות חכמי ישראל שהדבר בדוק ומנוסה מאד, ובכל יום ויום המנהג הזה מתפשט ומתקבל בכל מדינה ומדינה עד קצות הארץ ואיים רחוקים, ולא נשמע ולא נראה

מכשול ותקלה לשום אדם גדול או קטן כי הוא דבר שאינו מזיק לעולם, עמדו גם זקני ישראל ותופסי התורה בדור הזה והתירו זאת לכל ישראל על פי התורה. וגם לבניהם ולבני בניהם מצוים את הרופאים לעשות כה, ומהם מכריזים ומזריזים לרבים על הדבר, ואומרים להם שחיוב גדול הוא על כל איש לעשות כן לבניו ובנותיו הקטנים בטרם תבאנה ה'פאקען' הטבעיים מעצמן המסוכנים מאד, יען כי כל אדם שכבר היה לו 'קוה פאקין' מגן ומציל אותו שלא יבאו לו עוד 'פאקין' הטבעיים עד עולם, עכ"ל.

ומש"כ שחכמי ישראל לא רצו להתיר את החיסון הקדום לבני עמנו מחמת הסכנה שבה, צ"ע למי הכוונה, שהרי אפילו בעל זרע אמת שלא תמך לגמרי בעשייתו, כתב שהנוהגים לעשות זאת הפעולה יש להם על מה שיסמוכו, ואין מזחיחים אותם, ואין מזניחין אותם.

בזמנינו הנותן חיסונים לבניו נגד המחלות המתדבקות לכו"ע אין צריך להבריהם

לעיל הבאנו דברי השל"ה שבשעה שקיימת התפשטות מחלת אבעבועות חוב גמור מוטל על ההורים להבריה ילדיהם. ומשתמש בביטויים חריפים על מי שאינו עושה כן. ברם, אחר המצאות החיסון כתבו הפוסקים שהצלת הילדים מן הסכנה ע"י מתן החיסון הוא תחליף טוב להברחה.

וכ"כ תוכחת חיים להגר"ח פלאג'י סוף פרשת ויצא, אם יש חולי אבעבועות שיש לברוח לקטנים, וכמו שכתב הרב של"ה. והנה בעתה בדורינו זה שהוציאו הרופאים רפואה לזה לעשות הרכבה, והוא בדוק ומנוסה יש לו לאב להשתדל בזה לעשות הרכבה לבנו ולבתו הטף כשהם קטנים לבל יכה אותם החולי הנזכר.

והגאון רבי עבדאללה סומך מבגדאד בזבחי צדק יו"ד סי' קט"ז ס"ק מ"א כותב יותר ברור, וז"ל, כשיש חולי אבעבועות לילדים שקורין בערבי "גדרי" אין צריך להבריה בניו מן העיר, יען דעכשיו בזה"ז עושין לו תרופה ע"י הברכה של אבעבועות, ויש רופאים מומחים ממונים על זה, ודלא כשל"ה שכתב שצריך להבריה בניו מן העיר, שו"ת זרע אמת ח"ב סי' ל"ב. והגם שהרב ז"ל סיים בדבריו שהוא משתמיט בזה, ולא אומר לא איסור ולא היתר, עי"ש, מ"מ אנן בדידן תלי"ת יש לנו רופאים מומחים על זה שעושים הברכה, ולא ניזוק אדם מעולם, וכן מעשים בכל יום.

ובכף החיים שם סק"ס מעתיק דברי הזבחי צדק, ומוסיף, ועתה נתחכמו יותר הרופאים שעושין זריקה ע"י מחט ביד הילדים, ועי"ז אין מוציאים הילדים חולי אבעבועות הנזכר, עכ"ל.

הוספה לעמוד מ"ה לפני הכותרת המתחלת "האם כדאי":

הגרש"ז אויערבאך: מניעת חיסון ילדים היא בלתי אחראי ונגד הלכה

בספר הנ"ל שם כתב עוד בהערה י"א בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וזה תוכן דבריו (מתורגם ללשה"ק), מניעת חיסון ילדים על סמך חששות שלא הוכחו מן תופעות הלוואי של החיסון, היא דבר בלתי אחראי ושלא כהלכה. הסכנה של הבאת מגיפות של חצבת, פוליו, ומחלות דומות שבכוון לגרום הסתבכויות הרסניות היא ממשית פי כמה לעומת הסכנות שמייחסים לחיסונים על סמך טענות שלא הוכחו. כל עוד שלא הוכחו הוכחות נאמנות ובלי נגיעות להיפוך, הגישה הנכונה לפי ההלכה היא לעשות מה שהוא מקובל כרגיל. בנוסף לזה, עצם זה שהממשלה קובעת כן כהתנהגות מקובלת בענייני רפואה, זה מוסיף משקל להתקבלותו עפ"י הלכה.

הוספה לעמוד מ"ז לפני הכותרת המתחלת "מו"ר מפאפא":

אדמו"רי סקווירא: חייבים לשמוע להוראת כל הרופאים, כולל התחסנות

שמעתי מכמה מקורות נאמנים שכ"ק אדמו"ר מסקווירא זצ"ל היה אומר תמיד שעל כל אחד לציית למה שהיא הוראה מכל הרופאים.

ומאת הרה"ג רבי יוסף שלום אייזנבערגער שליט"א דומ"ץ סקווירא שמעתי שכ"ק אדמו"ר שליט"א מסקווירא אמר לו ששאל את הפרופסור הגדול בביה"ר מאיא קליניק בראטשעסטר בענין זה, ואמר לו דעתו נחרצת שלקיחת החיסון היא דבר נחוץ מאד, וכן שמע מעוד כמה רופאים גדולים. ואכן האדמו"ר מסקווירא שליט"א פקד על כל חסידיו להתחסן ולחסן בניהם.